ما شاء الله ولا قوة الا بالله

در مطبع نظامی واقع کانپور مطبوع گردید ۱۲۹۳ ھ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

خواطر صفا پیرو اہل باطن کی ضمایر ضیا گستر سے مخفی نہیں ہے کہ ابتلا بمقتضاے قضا و قدر برگزیدگان بارگاہ الٰہی کے واسطے مخصوص اور مقدر ہے انبیاے مرسلین تا جناب خاتم النبیین صلعم اور ائمہ طاہرین اور اولیاے مقربین کوئی اس امر سے خالی نہیں ہے مقارن اس حال کے اندنوں حضرت قدوۃ العارفین زبدۃ السالکین امام الشعرا مداح المصطفٰے مقبول کونین حاجی الحرمین حضرت مولانا غلام امام شہید کو ایک صدمہ جانکاہ پیش آیا کہ فرزند ارجمند اونکے حافظ محمد معشوق علی مرحوم مغفور سولہ برس کے سن کو پہونچکر آغاز سال ہفدہم پنجم ذیقعدہ ۱۲۹۳ھ گیارہ بجے رات کو دنیا سے گذر گئے حضرت کو عالم ضعیفی میں زندہ درگور کر گئے حضرت کو تنہا چھوڑ گئے عالم پیرانہ سالی میں کمر اونکی توڑ گئے بیک بارگاہ باغ جنت کو سدھار گئے اور حضرت کو جیتے جی مار گئے ایسے صاحب حسن و جمال و کمال تھے کہ اغیار کو اونکی صورت دیکھکر حسرت ہوتی تھی پھر صغیر و کبیر کو اونکا اتنا افسوس ہے جب سے طرح کی لیاقت اور حفظ کلام مجید کی دولت پائی

اور آخر ہی موسم ماہ رمضان شریف مین محراب مسجد کی بنائی آخر قصہ یہ ہے کہ چھوڑا آکر آخر شوال مین مبتلا ہوئے
مرض الموت یعنی سرسام ہو گیا حضرت ممدوح اونکے فراق کا صدمہ اور جگہ اونکی خالی نہ دیکھ سکے خانقاہ
شریف سے پھلواری شریف تشریف فرما ہوئے بنظر خصوصیات قدیم کے سفر عاقبت مین سر قبر اولیاے کاملین
حضرت شاہ علی حبیب سجادہ نشین حضرت مجیب اللہ برکاتہ نے کوئی دقیقہ پاسداری اور مہمانداری کا
فروگذاشت نہیں فرمایا اور جناب فیضمآب سحاب جود وسخا ابر ہمت عطا مظہر جود وکرم معدن فیوض اتم
شمیم الاہم صاحب طبع سلیم معدن اخلاق عظیم کریم ابن کریم مقبول کونین جناب حاجی مولوی احمد حسین ادام حشمتہ
رئیس پٹنہ کہ سفر حج مین اونکے شریک تھے حج بیت اللہ سے بعد جو پہنچے وطن کے بھی حسن خدمات پیش آئے تھے
سجادہ صاحب نے پھلواری سے اونکو خبر کی انھون نے جواب مین لکھا کہ مجھپر کیا موقوف ہے تمام عالم مین رنگ کا اشتیاق
رہتا ہے جانے نہ پائین تا کہ ہم پہنچکر اونکو اپنے ہمراہ لائین اوسی دن پھلواری شریف مین تشریف لا کر اور حضرت ممدوح کو اپنے
ہمراہ لیکر باعزاز تمام اپنے دولتخانہ پر لا کر ٹھیرایا پھر تو تمام شہر کے اکابر و اصاغر کا ہجوم تھا اور مجلس میلاد شریف مین
کثرت ہوئی کہ قدم رکھنے کی جا نتھی ہر طرف سے شور واہ واہ اور آہ آہ کا بلند تھا حالت وجد مین بہتر کا کسیکا گریبان
پھٹا ہے کسیکا سر از تا نادار تشریف لانا جناب ممدوح کا غنیمت جانکر متعلقان تاریخ ورود موزون کئے چنانچہ قطعات حسب
یادگار رکھے اس اخبار مین ونکی سفر کے لیے چھپوا دیے گئے باللہ التوفیق و بیدہ ازمۃ التحقیق ۔ الراقم الاثیم محمد یحیی ابو العلائی عفی عنہ

بسم الله الرحمن الرحیم

از نتایج فکر رسا و طبع معنی پیرا حضرت مولانا و مقتدانا قبلهٔ ما و جملهٔ اهل الیقین کعبهٔ ما و جمیع اهل دین جناب مستطاب مقبول بارگاه رشید حضرت مولانا محمد سعید

متع الله المسلمین بانوار افاداته والمریدین ببرکاته مدظله العالی

قطعهٔ تاریخ مقدم شریف

شهید آنکه غلامِ امام دارد نام — امام اهل سخن هست عمر او بمزید
ز بسکه گفت به نعتِ نبی دُرِ معنی — قبول تام به شعرِ ترش خدا بخشید
بیان مولد ختم رسل چنان فرمود — که غرق در عرقِ شرم گشت مروارید
رسید غلغل مولودخوانیش بر عرش — خودش بجاه نبی در مقام قرب رسید
کند چو نغمه به بلبل بمحفلِ میلاد — زنند چاک گریبان چو گل قریب و بعید
ببین که منزلش امسال شد عظیم آباد — شنو که سال قدومش چه نیک گفت سعید

شد ست مصرعهٔ تاریخ بے سر انگار
نزول رحمت یزدان بود قدوم شهید
۱۲ ھ ۹۳

از نتایج فکر معنی آفرین سخنور بے نظیر نبض شناس سخن و معانی مظهر فیوض همه الٰی
مقبول بارگاه رب مجید جناب حکیم عبد المجید ادام الله فیوضهم

جناب غلام امام شهید
که چشمان گیتی ندیدش ندید

هنر آزمائے جهاندیده مرد
به شعر و سخن یکه تاز نبرد

سخن پروری بلبل بوستان
بنام آوری فخر هندوستان

همه فیض چون چشمهٔ آفتاب
ز شرق است تا غرب بازو کامیاب

ستایش بشر را نباشد مجال
کلامش مباهات هر ذی کمال

ز مخدومیِ بیش در بیش او
سر افگنده گردن کشان پیش او

بشوخی کشا ید اگر خنده لب
دهد مالشش دور باشِ ادب

مقالش گلستان معنی طراز
نگرد و نگه زان سوے دیده باز

چه باغِ عنادل وران نغمه خوان
بهارش بخوبی گلِ بیخزان

فضایش نگه را خوش مرغزار
هوایش نم افزاے ابر بهار

تماشاے اہل دل دیدن ست
بهارش بهزار از گل چیدن ست

به نشو سخنها چو ابر بهار
باوج خیالات عنقا شکار

فضاے خیالش جهانے دگر
زمینے دگر آسمانے دگر

کلامش ز لذت دهان کرده پر
کمالش ز شهرت جهان کرده پر

به هنگامه استماع کلام
شد گوش گل چشم نرگس بوام

بدانسته این نکته اهل صفا
گلوئے بریده ندارد صدا

عجب تر بود کاین شهید ستم
چنین نغمه خیز از عرب تا عجم

بعالم ز آوازه اش شد بلند
که صیتش بافلاک غلغل فگند

علوم و فضائل ز پا تا بفرق
بذهن و ذکاوت چو تابنده برق

چراغے بهر ستر دماغے که دید
چراغ گوہر شب چراغے که دید

بشرح جمالش رقم در رقم
شود ریشه موے زبان قلم

ازین غم اگر دیده جیحون کند
بریده زبان وصف او چون کند

زبان آوری فاضلِ بی بدل / به میلاد خوانی بهر جا مثل

به میلاد خوانی تنش وقف کرد / به برقِ وله خرمنش وقف کرد

سرش مست کیف از هوای رسول / دلش پُر ز جوشِ ولای رسول

به لبها بیانش چنان پُر اثر / که از گریه شد انجمن چشم تر

همه سامعان با دلِ پُر نیاز / چو شمعِ تمنا سراپا گداز

ز لبهاش گل برگ تر می فشاند / هم از دیدگانش گهر می فشاند

به شورش درآورد احباب را / بدل طعنه بگذاشته تاب را

ز وردِ کلامش چو عشاق نجد / دلِ اهل عرفان پُر از ذوق و وجد

ز ایماش بیدار مغزان بجوش / ز گلبانگ او خفتگان در خروش

بگوشش چها وا رسد این صدا / نباشد عجب گر بجنبد ز جا

نه لافِ دروغی زدم این نوا / برین دعوییم لفظ قرآن گوا

ز هر چار سو گفته استش آفرین / خروشش همه آفرین آفرین

به نعتِ پیمبر چنان نغمه خواند / که روح الامین آستین برفشاند

به پتنه یکایک چو مهمان رسید — تو گوئی تنِ مرده را جان رسید

درین غربت آباد روزِ ورود — سه شنبه ده و شش ز ذی الحجه بود

مکان کوچهٔ صدرش آمد پسند — همان جاش رختِ اقامت فگند

بکاشانهٔ حاجیِ عتبتین — گرامی منش میر احمد حسین

بلطفِ عمیمش چنان کرد رام — که افتاد فرخ همایش بدام

ببالید بر خویشتن این دیار — که از مقدمش شد خزانش بهار

بکامِ دلش گشت سامان او — پر از دُر همه جیب و دامان او

ز فرطِ مسرت نه نازد چرا — قمارِ ادا خضر نبازد چرا

بفرقش همای همایون رسید — کُلهٔ گوشه اش تا بگردون رسید

بتاریخ او دل بسے غوطه خورد — درین جزر و مد ره بجائے نبرد

بهر سو شتابان و پویان شدم — پریشان چو زلفِ نکویان شدم

نه آمد کلیدِ مرادم بدست — ز قطعِ امیدش دلِ من شکست

نشستم بزانو سرِ فکرمند — که آمد ز هاتف ندائی بلند

بکن قطع و بگشا و حال
غلام امام شهید ست سال

عنان را ازین مدعا درکشم
همان به که دست دعا برکشم

خدایا بحق احمد و فاطمه
بخاک مدینه کنش خاتمه

چو آید زمان حیاتش بسر
به یثرب ز هندوستانش ببر

هم از رحمت خویش بار اله
ببخشش غلامی آن بارگاه

بدین مو هم اندکی بیار ده
طفیلش مرا هم دران بار ده

چو رخت سفر را ببر بر نهم
بخدمت بران آستان سر نهم

از نتائج فکر سخن سنج بے بدیل مجمع اوصاف جمیل جناب شاہ یحییٰ صاحب
شاعر یکتا زاد اللہ علمه و عرفانه

اے شہید عاشق شاہ شہیدان از ازل
وے بدل مداح سلطان عرب میر عجم

آفریدت حق پے مدح حبیب کبریا
ثانی حسان خطابت داده اند اهل حرم

می فشانی تا ز لب در نعت پیغمبر گہر
میکند تائید تو ناموس اکبر دمبدم

مو شگاف مشکلات علم آمد کلک تو
خامهٔ تو جلوه پرداز قوانین حکم

ایکه بر فضل و کمال و جودت فکر رسات
ای بفن شعر جز تو نیست کس همتای تو
از سخنهای تو مستند اهل دل اندر سماع
حاودانات و مصر سپیدار و دل پاکت بال
نور افشان در عظیم آباد چون شمه آدمی
بندهٔ یحیی خاک درگاه جناب العلا

شاهد آرم گر کسی جوید ز من لوح و قلم
بی نظیری و نظیر خود خودی بی شبهٔ کم
می سرایند عاشقان هم عاشقانه در نغم
سوی لیکن فی زبند قلب تو چر قدم
بر وی از آئینه جانها ما زنگ ظلم
با همه شوق و طرب استاده در سلک خدم

سال تاریخ حصول دولت دیدار تو
قلبها شد از لقای تو منور گفته ام
۱۲۹۴

از نتایج طبع شاعر یکتا سخن سنج بی همتا مقبول کونین جناب احمد حسین صاحب
صوفی زاد الله کما اته وصفاته

سست گردم اسپ بخت تیار
بپاسی ز شادی اگر در جهان
چه وصفت کند صوفی بی زبان

بر رنگ فلک باد بخت نثار
شود چرخ یک نقطه در میان
که مداح احمد شود بیهمان

چه مهمان که او خلق را میزبان — بجا نها غذائے محبت رسان
شهیدِ دمِ تیغ ابروے یار — اسیرِ خمِ تار گیسوے یار
نثارِ محمدؐ غلامِ امام — شهیدے که با دا حیاتش دوام
بیاو ببین منکرِ بے ادب — شهیدے که زنده ست از رزق رب
چه خمها مے ارغوانے زند — به پیری دمِ نوجوانے زند
کشیده مے تند عشقِ رسولؐ — ز جامِ غم و دردِ ابنِ بتول
بالحان داؤد مولود خوان — باحیاے اموات عیسیٰ روان
بیانش اثر ریز هر سنگدل — بجوش آورِ خاطرِ مضمحل
به تسهیل هر مشکلی راز جو — به تفصیل هر مجملی نکته گو
کشاینده هر لفظ اسرارها — ز یک دانه بردار و انبارها
بدل گرفته نقشش سبق وار — چه بسمل کسان را کند بیقرار
به یک پلک صد منزل بُرد — ز جمعیتِ سیرها برخورد
حجابِ تعین ز صد جا درد — به ناسوت لاهوت هر سو پرد

کند نفی و اثبات در هر نفس | خدا بیش بس و جمله باقی هوس
سراپا نثار و فدای رسول | شد از خود فنا در بقای رسول
چنین کامل عالم با عمل | در آفاق مشهور و ضرب المثل
درین شهر آباد کافشرد پا | بدل کرد در کوچه صدر جا
بناف بلد نیک منزل گزید | بهر سمت فیضش مساوی رسید
درین کوچه فرخنده بنو سواد | مکانی برین سمت گیتی سداد
اگر خامه چشم گویم رواست | مکان را که چون سینه پر صفاست
مکین هست او را چو انسان عین | رئیس بلد سید احمد حسین
امیر خردمند عالی وقار | خوشا خادم هر غریب الدیار
نه بس وصف کو حاجی زایرست | نکو سیرت عالم حق پرست
بصدر و دل و دیده و اوش مقام | گرفتش در آغوش صد احترام
پی مقدمش بهر فکر سال | که برجسته هم باشد و حسب حال
بمن از سر اوج گفتا سپهر | به پتنه شهید آمد از نوی مهر
۱۲۹۳ھ

وله

ای پٹنه شاد شو که ترا مدعا رسید — مولود خوان حضرت خیرالورا رسید

معجز بیان غلام امام شهید عشق — بهر کسان شهر چو بخت رسا رسید

پر نور گشت شهر بفیض قدوم او — چون مهر پرتو نگهش جابجا رسید

ابلغ بیان فصیح زبان شاعر ادیب — بهر امام پیشرو و رهنما رسید

صوفی بفکر سال ورودش نشسته بود
آمد شهید عشق به پٹنه در آ رسید
سنه ۱۳۹۳ھ

از نتایج فکر پیشوای اهل عرفان رهنمای مسترشدان عزیزی شاه محمد اکبر صاحب طال الله عمره و قدره و عرفانه خلف الصدق قدوة العباد زبدة الکاملین شاه محمد سجاد صاحب دامت برکاتهم

شهنشاه ملک بقا و فنا — جناب شهید آسمان منزلت

ز ذات همایون تو یافته — طریق تصوف نسبی مرتبت

قدم رنجه کردی چو در خانه ام — رسیدم به بی منتها مکرمت

بگفت اکبر از روی جان سال آن
منور شده جانم از صفدریست

ولہ

آن اخترِ سپهر تولای مصطفیٰ — نامش غلام امام و تخلص بود شهید
در مدح مصطفیٰ است چو ممدوح بیمثال — چون او زمانه دید و نه پیرِ فلک شنید
فیضِ ازل نکردی اگر دستگیریش — روح القدس بمرتبهٔ او نمیرسید
در بیت حزن بنده چو فرمود او نزول — بخشید لطف مقدم او لطف یوم عید
از زود رفتنش که چها بر دلم گذشت — شد آرزوی دل بدرونِ دلم شهید

کردم چو فکر سال قدومش ز روی دل
آمد ندای غیب که شاهِ سخن رسید

خاتمة الطبع

بعون الله القدیر این گلدستهٔ تقریر ولیلهٔ مجموعهٔ تواریخ شعرای خوش تقریر بترتیب نیق افروزی جناب مولانا

غلام امام شہید عدیم النظیر شیدای و مداح جناب شبیر و نذیر در مطبع نظامی باہتمام عاجز محمد عبد الرحمن عفا عنہ اللہ السبحان العشرۃ اوسط محرم الحرام سنہ ۱۲۹۵ھ بآبیاری طبع شگفتہ و سیراب شد

قطعہ تاریخ طبع ورود شہید تصنیف شاکر مہتمم مطبع نظامی

کتاب ذکر ورودِ شہید در پٹنہ

چو طبع گشت بہمین خدای پاک قدیر

بسال طبع زروی بہار ہاتف غیب

بگفت حال ورودِ شہید با توقیر

سنہ ۱۲۹۵ ہجری

تمّت

وجه ختم بر خاتمه

برای سند این معنی که این کتاب لاجواب

مطبوع مطبع نظامی ست مهر و دستخط مهتمم ثبت شد

العبد

محمد عبد الرحمن عفی عنه بن حاجی محمد روشن خان مرحوم حنفی